

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Formanden skriver	side 2
Prædiken juleaften 2020	side 3
Kunstværker i gran og mos.	side 3
Dæmpegård.	side 5
Refsnæsgård	side 8
Andelsselskaber og deres fordele og egenskaber	side 10
25-års jubilæum for arvingernes årlige træf på slægtsgården Garbolund i Annisse.	side 12
Nyt fra kredsene	side 14
Kommende kredsaktiviteter	side 16

Tidsskrift for
Dansk Slægtsgårdsforening

December 2020 - februar 2021

Nr. 465 - 78. årgang

Dæmpegård i Tokkekøb Hegn

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941
www.slaegtsgaardsforeningen.dk

Kasserer:

Connie F. Neumann, Valmuevænget 8, Grønnemose. 5560 Aarup.
 Tlf. 40 30 35 52. E-mail zenta1@outlook.dk

Medlemsadministrator:

Inger Marie Wibholm, Sdr. Boulevard 12, 4930 Maribo.
 Tlf. 54 78 09 02 og 24 89 20 88. E-mail ingermariehw@gmail.com

Hovedbestyrelsen:

Formand:

Gunhild Olesen Møller, »Bronzehave«,
 Strædet 38, 7990 Øster Assels.
 Tlf. 97 76 42 77. Mobil 23 32 92 10.
gunhildom@gmail.com
 (Formand: Midtjysk kreds)

Næstformand:

Niels Ole Volhøj, »Volhøj«
 Bettevej 38, V. Tversted, 9881 Bindslev
 Tlf. 40 89 74 92
enovolhoj@mail.dk
 (Formand: Vendsysselkredsen)
 (Formand: Arkivudvalget)

Jens Brogaard Jensen, »Maglehøjgård«,
 Hammerbakke 3, 4050 Skibby
 Tlf. 47 52 99 18
jensbjensen@privat.dk
 (Formand: Nordsjællandskredsen)

Jens Ole Munch

Søndre Alle 6, 3700 Rønne
 Tlf. 51 95 17 22
lisa@munch.li
 (Formand: Bornholmkredsen)

Karen Andersen, »Baungaard«,
 Vollerupvej 70, 4400 Kalundborg
 Tlf. 29 26 20 13
vollerupvej70@gmail.com
 (Formand: Vestsjællandskredsen)

Jørgen Elholm, »Østergård«,
 Helgesvej 55, 4160 Herlufmagle.
 40 33 50 69.
Elholm@lollands.net
 (Formand: Sjælland Syd kredsen)

Hans Jørgen Hansen, »Bregnholt«,
 Adelgade 88, 4880 Nysted.
 Tlf. 54 86 42 22.
bregnholtpc@hotmail.dk
 (Formand: Lolland/Falster kreds)
 (Medlem af forretningsudvalget)

Peder Høite Hansen, »Revningegård«,
 Revningevej 116, 5300 Kerteminde
 Tlf. 65 32 13 87
Peder.revninge@gmail.com
 (Formand: Fynskredsen)

Paul Henrik Hansen
 Tøndervej 31, Alslev. 6230 Rødekro
 Tlf. 51 78 27 25
 E-mail paulhenrikhansen@yahoo.com
 (Formand: Sønderjyllandskredsen)

Harry Jensen, »Lille Stræde«,
 Sønderbyvej 1, 6900 Skjern.
 Tlf. 40 17 36 90
Harry.Jensen@Stauning.dk
 (Formand: Ringkøbingkredsen)

Steffen Buch Juul, »Jærgergården«,
 Høllundvej 6, Høllund, 7100 Vejle.
 Tlf. 75 86 54 93.
steffen42@icloud.com
 (Formand: Vejlekedsen)

Vibeke Binnerup
 Hovedvejen 138, 8963 Auning
 Tlf. 60 72 55 68.
Vibeke@vestdjursnet.dk
 (Formand: Århuskredsen)

Mads P. Christensen, »Als Nygaard«
 Petersborgvej 11, Als,
 9560 Hadsund
 Tlf. 21 55 59 50
mathy@postkasse.net
 (Formand: Himmerlandskredsen)

Redaktion:

Ole G. Nielsen
 Bøgeparken 25 B, 4241 Vemmelv
 Tlf. 24 93 34 12
OleGN@mail.tele.dk

Nr. 465 udkommer omkring
 den 1. marts 2021.
 Deadline for indlæg 1. februar 2021

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk:

Jannerup Grafisk
 Vallensbækvej 61
 2625 Vallensbæk
 Tlf. 58 52 52 22
jannerup@jannerup.dk

Formanden skriver:

Covid-19 er blusset op igen. Den fejer hen over Danmark. Hele Europa er underlagt skrappe restriktioner i bevægelsesfriheden. Her gik vi og håbede på at vi undgik en ny bølge med nedlukninger. Været ramt i landsbrugssektoren er minkavlernes. Minkene har vist sig meget modtagelige for covid-19. Dyr og mennesker smitter hinanden og nye varianter af sygdommen er dukket op og vira breder sig. Dyr i tusindvis er aflivet og minkavlens skal, som det ser ud nu, udfases mange år frem. Mange har mistet deres livsværk baseret på et årelangt avlsarbejde. Det er en gåde hvordan sygdommen har kunnet brede sig. For nogle år siden indbragte minkavlens 14 mia. og nu ligger det hele i ruiner. Staten skal udrede millioner i erstatning. Samtidig er syv nordjyske kommuner lukket helt ned med forbud mod at krydse kommunegrænserne i fire uger mens minkaflyvningen står på.

Jeg skrev i blad nr. 464 at nye madvaner presser sig på. Regeringen har netop fremsat et politisk forslag med et påbud om at der skal være to kødløse dage i Statens kantiner, dog ikke Snapstinget. Forslaget faldt ikke i god jord alle steder og er siden trukket tilbage. Der er sket en udskiftning i toppen af dansk landbrug. Formanden for "Landbrug & Fødevarer" Martin Merrild havde bebudet sin afsked. Jeg var glad dengang Merrild tiltrådte og var helt sikker på at med ham ville erhvervet få en markant formand og det har han til fulde levet op til. Jeg havde truffet Merrild i min tid som amts-politiker og sjovt nok kendte jeg også den tidligere formand Niels Jørgen Pedersen fra hans politiske virke i Thisted Kommune. Den nye formand for "Landbrug & Fødevarer" er Søren Søndergaard fra det sønderjyske. Han var den eneste der kandiderede til posten. For os på slægtsgårdene er det vigtigt at have en markant og indsigtfuld person i spidsen for erhvervet. Vi kan naturligvis ikke være enige i alle dispositioner og forslag, men helst være enige om at trække i samme retning.

Vi skal gøre os helt klart i landbruget at vi lever i en højkonjunktur. Der er blevet høvlet af på gælden og landbruget har konsolideret sig de seneste år. Ikke mindst den lave rente har bidraget positivt. De, der skal have refinansieret lån i dette efterår, kan glæde sig over at der er udsigt til meget lave eller negative renter. Der er også malurt i bægeret og snart bliver alle formodentlig ramt af at skulle betale for at have penge i banken. Der er stadig produktionslandbrug i mit bagland og det øvrige Danmark, der her ellers år efter Finanskrisen, ikke kan få en bankforbindelse og en kassekredit. De er bundet i et jerngreb og kan ikke bygge og udvikle deres bedrift. På slægtsgårdene skal vi leve af produktionen. Der er stigende krav til dyrevelfærd i alle sektorer. Mælkeproducenterne oplever at der er to priser på mælk i relation til soya-foder og tre slags proteinfoder. Endelig er der en kampagne mod oksekødsproduktion. Svineproducenterne oplever at der er stærk kritik af halekupering. Brugen af zink er på vej ud. Medicin til syge dyr udfases uden fagligt belæg. Der forestår yderligere krav til løsgående søer i farestierne. Hele tiden er der stor bekymring om hvordan den afrikanske svinepest kan holdes i skak. Der er efterhånden fundet en del inficerede vildsvin i det østlige Tyskland. Covid-19 smitte blandt medarbejderne på slagterierne har sat flere slagterier ud af kraft, presser smågrisepreiserne og lukker nogle eksportmarkeder. Der efterspørges bæredygtighed. Det gælder også for byggeriet. Ingen tvivl om at der er udført meget elendigt byggeri, også her er fagligheden under pres.

Til sidst kan jeg oplyse at der er en ung kvinde i gang med at skrive en opgave på Aarhus Universitet om slægtsgårde i Danmark. Hun er selv vokset op på en slægtsgård ved Grenå. Hun har orienteret sig på foreningens hjemmeside og fundet adresseerne på vores lokalafdelinger, så ud fra det vil hun lave en research. Jeg håber at Verden går mod lysere tider og at foreningen til næste år kan holde årsmøde i Ringkøbing Kredsen. Formandskabet, Niels Ole Volhøj og undertegnede, har haft møde med kredsen og reserveret Bechs Hotel i Tarm.

Landsformand Gunhild Olesen Møller

Adresseændringer

bedes meddelt foreningens medlemsadministrator:
 Inger Marie Wibholm, Sdr. Boulevard 12, 4930 Maribo.
 Tlf. 54 78 09 02 og 24 89 20 88.
 E-mail ingermariehw@gmail.com

Prædiken juleaften 2020

*Af sognepræst
Lisbeth Larsen,
Kalundborg.*

Hvad er meningen? Det spørger vi hinanden om, her i Corona året. - Folk er utilfredse, er der nu en mening med de masker og det der sprit og hvorfor må jeg ikke gå til julefrokost, som jeg plejer og tage nogen på låret, når de andre dér må gå i kirke, - hvad er meningen? Og måske der nogen, der vil råbe op, og spørge, hvad er meningen, når de hører at de skulle bestille billetter til kirken juleaften. Hør hvad er meningen. Og hvad var meningen med det der lille menneskebarn, der ligger der i krybben og som vi synger om og er det ikke bare noget vi tror. Og hvorfor er så meget der ikke hænger sammen og stemmer overens?

Det bliver ikke en jul som de andre. I skrivende stund er restriktionerne i forhold til Coronapandemien endnu engang blevet skærpede, og man kan fornemme, hvor mange utålmodige sjæle, som ikke længere kan holde det ud. 2020 har været det mærkeligste år, kun få har ikke været berørt af følgerne af pandemien. Den kommer også til at berøre den traditionsrige juleaften i kirkerne, hvor der plejer at være fulde huse, og nogle steder mere til.

Allerede i september måned sad vi præster og talte om, hvordan vi dog skulle holde den jul. Nogle præster og menighedsråd har allerede lejet den lokale sportshal, og planlagde at holde juleaften der, andre præster kunne fortælle om personale, der nægtede at fejre flere gudstjenester, for de ville hjem, som de plejede, for at stege juleanden, og hvad skulle familien nu stille op.

Jeg tænkte, at en løsning kunne være, man kunne jo fortælle folk, at vi er her fire dage i træk: juleaften, 1. og 2. juledag samt julesøndag. Så de kunne måske fordele sig lidt, og tage hele familien med i kirke 1. juledag i stedet, - og så kunne vi gentage juleaften igen og igen. Jeg hører jo også fra mennesker med skilsmissebørn, at de kan være hårdt spændt for, når de skal holde 3 juleaftener, for at de voksne kan være tilfredse. Så kunne vi også undgå at prædike over Stefanos stening, og bare forsætte den nydelige jul med astrologer og vismænd og feststemning og svinglende engle.

Men sagen er, at der er en mening med julen, som rækker ud over den her rare og smukke aften.

Den traditionelle juleaften er jo fantastisk, der er intet, der slår den gode stemning, at sidde 300 mennesker i en propfyldt kirke og synge de gode gamle salmer, og opleve, at nogen ligefrem hører efter, så er det en fest at være præst til jul.

Dog kan jeg huske en mand i 40-erne et sted i en kirke i Nordsjælland, som havde fået den sidste stol i kirken, nemlig præstens stol, og mens vi andre holdt gudstjeneste, sad han der med sin mobiltelefon og scrollede. Det var en skøn gudstjeneste, for den var fuld af andre mennesker, hvoraf nogle gæster fra et land langt borte som meget begejstrede bad med, og en enkelt ung mand skrålede helt forkert og falsk med, så der var en særlig varm og fortættet stemning.

Juleaften i kirken og udenfor er en ganske særlig aften, hvor jeg mærker et helt særligt fællesskab og en helt særlig ro brede sig over landet. Særligt kan jeg huske, når jeg rejste hjem med toget, hvor roligt og øde og smukt landet lå med de gule lys i vinduerne ude over markerne. Og budskabet i kirken er jo som regel også ganske fredeligt og nydeligt, for man skulle jo nødtigt skræmme nogen væk. - og nu er det jo for børnenes skyld.

Juleaften har en dybere mening end bare at være denne her hyggelige aften.

I juleevangeliet taler vi slet ikke om det, men det antydes måske når man hører om den konge, der ville skrive alle sin folk i mandtal. For bag de fine og smukke historie, ligger der en fortælling, der handler om de mørke og lyse kræfter, som findes både i os selv og de andre. Hele evangelier fortæller os om, hvordan det onde fik næsten slået kærligheden ihjel, så lykkedes det ikke, for det gjorde så bare, at Jesus oversteg geografien og efter opstandelsen kunne være for alle ud over hele verden.

I hans navn blev der grundlagt et fællesskab af troende, der skulle bære kærligheden videre til os, der sidder i kirken juleaften, og synger om det. Meningen kunne være, at vi var et fællesskab, som vil det gode, som vil tro, håb og fællesskab. Som vil forsoning og tilgivelse og ikke mere selvretfærdig kamp, fordi vi er troende med fælles grundværdier som: "Du skal elske dig selv og din næste, du skal elske Gud, og deri alle de andre, fordi de er skabt i hans billede."

Altså som det unge Københavnske duo, der hedder Klumpen og Raske penge synger i en nok lidt gammel hit nu: "Hele jorden drejer rundt ja, ja, - men den drejer sig ikke kun om dig."

Så der skal være fryd og fred på hele jorden også for de andre også dem, der ikke er kristne.

På den baggrund giver det måske mere mening, hvad det er vi synger om i salmerne. De viser på hver deres måde hen til den teologi, der ligger bag.

De fortæller os om forskellige tider og forskellige måder at se Jesus på. Der findes to smukke salmer, der har det til fælles at de handler om roser. Den første er den salme der hedder: "En rose så jeg skyde". Nu er rosen i sig selv et særligt symbolladet billede. Fuldt af tung betydning, af evighed og flygtighed. Et stærkt udtryk. Nu om dage et udtryk for romantisk kærlighed.

Sådan lidt barnligt stædigt, har jeg altid tænkt over den rose, der skyder op gennem den frosne jord, at det er jo da noget vrøvl med den rose, for der er da ikke frost i Israel i december. Så jeg spurgte en lektor i det Gamle testamente, om der faktisk kunne være frost en nat i Betlehem, og det gav han mig ret i, det er ikke et sandsynligt billede, dog kunne der godt ligge lidt tøsne, og det var nok en dårlig ide, at ligge ude, mente han. Så jeg havde jo sådan set ret, billedet af Jesus, som en rose, der spirer op gennem frosne jord er et nordeuropæisk symbol. Rosen som symbol på kærlighed, går helt tilbage til Sumererne, et par tusind år før Kristus, og omtales i det gamle testamente i højsangen, og bliver så senere brugt som symbol på jomfru Maria og senere så som et billede på Jesus selv. Men billedsproget om rosen, der sprænger frosten er fra Nordtyskland, oprin-

deligt skrevet 1609 af Michael Prætorius, en tysk komponist, der levede 1571-1621, salme er så senere omarbejdet flere gange til den udgave vi synger i dag.

*En rose så jeg skyde
op af den frosne jord,
alt som os fordum spå'de
profetens træsteord.
Den rose spired frem
midt i den kolde vinter
om nat ved Betlehem.*

I salmen synger vi både om profetiet, om Jesu fødsel og om, hvordan Jesus som en rose gennembyrder den frosne jord. Og så synger vi linjen: "I ham brød lyset frem". - og så er vi tilbage ved den smukke prolog fra Johannes evangeliet 1,1-14, der fortæller om, at Jesus kom som et lys i mørket og fortsætter med at lyse i verden og os. Sådant som Gud engang skabte Jorden ved at sætte solen og stjernerne på plads, sætter han nu sin søn til at være et åndeligt lys, der skal skabe lys på jord.

Den anden salme, jeg vil fremhæve er "Den yndigste rose er funden". Hvor Jesus også beskrives som en rose. Salmen af Hans Adolph Brorson er skrevet 1732. Den fortæller om synet på jorden som et syndigt sted, hvor Jesus er den rene og fineste rose, som vokser blandt torne og syndige mennesker.

*Den yndigste rose er funden,
blandt stiveste torne oprunden,
vor Jesus, den dejligste pode,
blandt syndige mennesker gro'de.*

Billedsproget går tilbage til højsangen 2, 1. og bruger billedet af Jesus som en rose, der skal rense de syndige mennesker, der bor på jorden. Det er ikke et billedsprog, vi bruger så meget mere.

Da der ikke er så mange mennesker, der forstår, at de er syndige mere, det er mere noget andre er!

Det er på en og samme tid et stærkt og sårbart billede, rosen som skal vokse sig igennem de frosne og hårde hjerter og rosen som skal leve og overleve, hvad der end sker. Det er et stærkt billede, af rosen, der bryder gennem sneen, man ser det for sig, det røde og grønne på den hvide og lidt sorte baggrund. Så hvis man tænker sig, at det er kærligheden selv, der bryder igennem alt, det som gør hjerterne kolde og uforsonlige, alle vore bitterheder og fortrædeligheder. Alt det der gør, at vi ikke kan holde af hinanden og komme videre.

Grundtvig bruger et andet billede. Han bruger mange andre billeder, for han har skrevet utallige salmer. I Grundtvigs julesalme, "Dejlig er den himmelblå" skrevet i 1810 og 1853, er det en anden fortælling, den gælder en forandring over hele jorden, Gud sætter en stjerne på himlen, i første omgang for nogle hyrder og vise mænd, men senere for mennesker over hele jorden, for ved foden af den stjerne fødtes lyset og kærligheden, og hvis vi skulle komme i tvivl, kan vi vende tilbage og finde lyset og kærligheden i hans ord, som var fra Gud.

*Stjernen ledte vise mænd
til vor Herre Kristus hen;
vi har og en ledestjerne,
og når vi den følger gerne,
kommer vi til Jesus Krist.*

*Denne stjerne lys og mild,
som kan aldrig lede vild,
er hans Guddoms-ord det klare,
som han os lod åbenbare
til at lyse for vor fod.*

Jesus bliver i sig selv en ledestjerne i fremtiden, som man kan sætte som kompas over sit liv, lidt i retning af, hvad ville Jesus gøre her, hvis man skal finde svar på, hvad var det rigtige at gøre. Meget af det Jesus siger og gør handler om, at han sætter mennesker tilbage i fællesskaberne, hvor de hører til, han helbreder de syge, han renser de fordømte, han spiser og drikker med syndere, og de dumme svin. Og han opbygger en samling af venner, som kan føre det hele videre til os, her 2000 år siden, og som gjorde det, og gav deres liv for det. Derfor kan vi i dag synges om lyset i mørket og vi får nu ansvaret for at tage det med os hjem og passe på det, så vi kan dele det ud

Meningen er, at vi skal tage julegudstjenesten med hjem og bevare det. Stemningen, roen, glæden og fællesskabet. Budskabet om, at du skal elske dig selv og din næste, du skal glædes over dem, du har at dele det med, og dem du holder af. Du kan øve dig i at holde alle de andre mærkelige mennesker, som ikke gør som du synes, de skulle. Så meningen er, at det her gode og glade budskab skal strække sig ud over resten af året, og ikke bare være der til jul. Så meningen er, at den gode og dejlige stemning af fryd og fred gerne skulle strække sig ud over resten af livet, udover virkeligheden. Ud på landevejens rute 22, så vi bærer over med dem, der ikke kan finde ud af en rundkørsel med 2 spor og lige skal lære det. Eller vi kan holde ud, at de andre mener noget andet end jeg selv, på facebook! Guds fred.

Kunstværker i gran og mos

Af Erik Howe-Rasmussen, ekspert i kirkegårdenes historie.

Julen nærmer sig og rundt om er der travlhed med juleforberedelser. Det gør sig også gældende på kirkegårdene, hvor man for tiden færdiggør arbejdet med grandækning af gravsteder. Mange går selv til familiegravstedet for at lave et lille kunstværk i gran, og lægge krans og kors bundet af gran og mos til ære for de døde. Det var meget brugt at plante roser på gravstederne og for at beskytte dem mod vinterkulden, dækkede man dem med gran og ris. Den skik, at pynte gravstedet med gran, opstod i 1930-erne, da der var stor arbejdsløshed, og hvor arbejdsløse gartnere opfandt granudsmykningen, og en niche til at tjene en ekstra skilling.

Dæmpegård

– en værdig repræsentant for dansk skovhistorie

*Af Niels Kirkegaard,
lærer ved FGU Nordsjælland*

Inde midt i Tokkekøb Hegn ligger skovridergården Dæmpegård fra 1788. Det er samme år, hvor bondereformerne begyndte, og Stavnsbåndet blev ophævet. Dæmpegård repræsenterer en særlig del af dansk skovhistorie i en periode, hvor skovene var ved at uddø.

Nok så interessant er, at Dæmpegård lige fra begyndelsen blev anlagt på en 27 hektar stor slette inde i skoven og havde både **landbrugsdrift** og forstmæssige opgaver samtidig. Dette er i sig selv enestående for statsskovene og ses ikke i samme størrelse andre steder i landet.

Men skovridergården er også interessant ved dens omtumlede historie gennem 232 år, og frem for alt ved dens velbevarede bygninger i et ualmindeligt smukt natur- og kulturlandskab med talrige oldtidsminder.

En kuriositet er, at Dæmpegård og den nærliggende Kongedyssen i 2005 udgjorde kulisse for TV2's julekalender "Jul i Valhal", genudsendt i 2012. Kongedyssen var Lokes Høj i julekalenderen. Det samme har gentaget sig i oktober i år, hvor der er foretaget filmaftagelser til en ny julekalender, som transmitteres via Netflix.

Fra krongods til statsskov

Vi befinder os i Nordsjælland, 6 km syd for Hillerød i Allerød Kommune. Faktisk nogenlunde dér, hvor fire kommuner grænser op til hinanden: Allerød, Hillerød, Fredensborg og Hørsholm. Tokkekøb Hegn gennemskæres af Kongevejen, der går fra København til Frederiksborg Slot i Hillerød.

I dag er Nordsjælland begunstiget med mange og forholdsvis store statsskove, hvoraf Gribsskov er den største. Naboer er Store Dyrehave med dens UNESCO-fredede parforcejagtlandskab, Ravnsholt Skov, Rude Skov og Hareskovene for blot at nævne nogle. Tokkekøb Hegn hører under Naturstyrelsen Hovedstaden og forvaltes fra skovridergården Boveskovgård i Jægersborg Dyrehave (neden for Eremitagesletten).

*Dæmpegårds hovedbygning fra syd. En lettere tilgroet have.
(foto: Niels Kirkegaard).*

*Dæmpegård i
Tokkekøb Hegn.
1,5 km øst for
Kongevejen.*

Tokkekøb Hegn var kongens ejendom fra 1391 til 1771, hvor skoven blev statsejendom. Gennem disse århundreder blev skoven meget medtaget, idet bønderne havde ret til at tage træ i underskoven og lade deres husdyr græsse frit, bl.a. deres svin. Skoven blev brugt intensivt og kortsigtet, og med tiden kom der ikke ny skov efter den gamle. Landskabet havde mere præg af lysåbne græsgange med spredte, dårligt formede træer – en landskabstype, vi i dag betegner overdrev, og som var en meget artsfattig natur. På landsplan udgjorde skoven i 1700-tallet kun 2-3% af det samlede areal. Til sammenligning har vi i dag op imod 11% skov. Da træ samtidig var en af de vigtigste ressourcer, skulle der gøres en indsats for at redde skovvæksten.

Skoven blev reddet

I 1746-66 var Frederik V konge af Danmark-Norge, i oplysningstiden. Takket være overmarskal A.G. Moltke blev der i hans regeringstid gennemført en række nye tiltag til højnelse af det danske samfund: kulturelle, videnskabelige, militære, sundhedsfremmende etc. På samme tid var skovene overalt i dårlig stand.

I 1763 blev der derfor indkaldt en tysk forstbotaniker, J.G. von Langen. Indtil sin død i 1776 drev von Langen en af verdens første forstbotaniske skoler i Jægersborg, samtidig med at han fik systematiseret skovhugsten i Nordsjælland ved omhyggelige opmålinger efterfulgt af inddelinger i indhegnede plantager/hugstområder.

Desværre var de mange indhegninger dyre, og straks efter von Langens død blev der nedsat en kommission, som skulle vurdere, hvordan de kongelige skove i Nordsjælland kunne holdes vedlige og bruges, uden at der hele tiden skulle opsættes nye hegn. Løsningen blev, at nyplantninger ikke længere blev foretaget i særlige områder, men inde imellem de gamle træer.

For at beskytte dem skulle hele skoven én gang for alle hegnes ind. Det skete med en skovforordning i 1781, og der blev indført en hidtil uset sondring imellem skov- og landbrug. Skov og græsningsarealer blev adskilt med volde og stendiger. Indenfor blev der gradvist opbygget skov og skovdrift. Udenfor blev der ryddet til agerland og græsning. Skovhugst blev forbudt, og husdyrene forvist fra skovene.

Herefter blev de nordsjællandske skove delt op i distrikter med hver deres ansvarlige. Disse ansvarlige skulle, som allerede von Langen havde påpeget, bo midt i deres distrikt i et hus med udsigt og adgang til vand. Til de skovridere

og skovforstere, som ikke allerede havde en rimelig bolig, blev der derfor opført nye, som typisk var indrettet til, at beboerne kunne være selvforsynende med landbrugsprodukter. Det vil sige, at boligerne kom til at bestå af en hovedbygning, en lade og en stald.

Dæmpegård bygges

Ifølge navneforskere har Dæmpegård fået navn efter en nærliggende "Dæmpemølle" – en primitiv vandmølle, hvor vandet dæmper eller skvatter ned på skovhjulene. En skvatmølle.

Dæmpegård er opført på et sted, hvor der tidligere har været bebyggelse. Det kan vi se af et gammelt landkort fra 1780, der viser en gårdsplads uden bygninger. Af samme kort fremgår det, at der har ligget et teglværk 100 m længere mod sydøst. Heraf er der ingen rester.

Dæmpegård blev bygget i 1788 af Martin Gottlieb Schäfer (1746-1830). Han var en af Danmarks bedst kendt forstmænd og forfatter til en bog om skovbrug, skrevet i 1799 – og skrevet på dansk, så den kunne læses af alle skovinteresserede danskere.

Der blev udstedt særlige retningslinjer for størrelse og indretning af en skovriderbolig. Således opførtes Dæmpegård i 1788 på kampestensfundament med tjæret bindingsværk, gulkalkede mure, stråtækte saddeltage og anlagte krage-træer efter sjællandsk byggeskik. Senere i 1824 blev Dæmpegårds hovedbygning udvidet med en tværføj i samme stil under skovrider Johannes Schade.

Dæmpegård på sletten i Tokkekøb Hegn. Målebordsblad 1947, som viser intensiv lergravning syd for skovridergården.

Efter særlig tilladelse blev den oprindelige Dæmpegård opført med brug af materialer fra Lerelte Gård, som lå ca. 1½ km sydligere og nu er helt nedbrudt. Denne gård var sidste rest af landsbyen Lerelte; en bebyggelse, hvis navn pga. endelsen 'elte' må have betegnet, at den lå i skoven med lerjord, måske på de nuværende Dæmpegårds jorder. Endelse 'elte' er en gammel betegnelse for skov. Vi ser det også i andre navne på egnen, Høvelte og Kirkelte.

Det er uvist, hvor gammel Lerelte landsby har været. Men at der har været bosættelser i området allerede ca. 3800-3400 f.v.t., bevidnes af Kongedyssen, der ligger kun 150 m fra Dæmpegård. Det er en 38 meter lang langdysse med to kamre fra bondestenalderen, som Frederik 7. åbnede i 1859 – og har givet navn til Frederik 7. Vej i området. Langdysse kaldes også Dæmpegårdsdysse og Palnatokes Grav. Der er under alle omstændigheder ingen tvivl om, at Dæmpegårds jorder var usædvanligt store for en skovridergård. Det nævnes flere gange i forbindelse med bemærkninger om den dyre indhegning af det mægtige område.

Dæmpegård, nabo til Kongedyssen, opkaldt efter Frederik 7., som åbnede langdysse i 1859. (foto: Niels Kirkegaard)

Udstykning og modernisering

Fra 1788 indtil 1904 har der været seks skovridere på Dæmpegård. I 1901 kom den daværende skovrider ulykkeligt af dage, hvorfor gården i 1904 blev solgt på auktion og overgik til en midlertidig anvendelse som et fuldtidslandbrug og delvis privatejet lystgård. I de følgende snes år havde Dæmpegård 10 forskellige ejere.

Formentlig fordi dens avlsbygninger var for små til, at dens ejer kunne leve af landbruget alene, blev der i 1919 foretaget en udstykning af området mod nord, omkring den nuværende Frederik 7. Vej. Disse små matrikler fremgår tydeligt af kortene, og i dag er der 26 husstande, hvis beboere ånder og lever med naturen. Samt udsigten til Dæmpegård.

Udstykningerne gav efterfølgende mulighed for en modernisering af Dæmpegård med blandt andet indretning af hovedbygningens overetage, tilføjelse af badeværelser, forlængelse af staldlængen, erstatning af en tidligere stald med et hønsehus og tilføjelse af en fjerde fløj med lade. Gården står siden dette tidspunkt stort set uændret. Selv de indvendige vægge i stuehuset er intakte fra oprindelsen i 1788.

Lerets historie

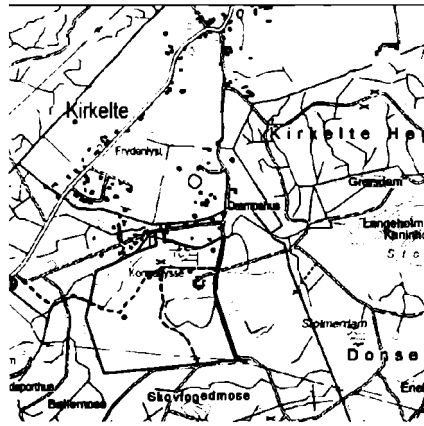
I slutningen af 1920'erne blev Dæmpegårds jorde overtaget af Frederiksholms Teglværk og Kalkværker. Forinden havde staten tilbagekøbt gården og lagt den tilbage under Hørholm Skovdistrikt og bortforpagtet bygningerne.

Lergravningen kom i det næste halve århundrede til at spille en betydelig rolle i kraft af lerets fine kvalitet. Man iværksatte stordrift af lergravning, først syd for gården, og fra 1970 øst for. Det blev sat i system med tipvognsspor, senere med op til 20 lastbiler om dagen. Leret blev transporteret til Blovstrød Teglværk, som på et tidspunkt var Nordens største.

Det udnyttede areal blev bagefter udjævnet og det fjernede muldrag blev lagt tilbage, så jorden atter blev dyrkbar. Først i 2001 ophørte dette lereventyr, idet Rockwool opgav forsøg med at udnytte leret til stenuldsproduktion. Begge lergrave er i dag fyldt med vand. Den ene ligger lige op til haven på Dæmpegård, den anden udgør en populær badesø for skovens gæster.

Formentlig under indtryk af den intense lergravning omkring gården blev der i 1940 rejst en fredningssag, som blev stadfæstet i 1944. Med denne naturfredning er hele sletten og Dæmpegård blevet beskyttet frem til i dag. Hvad angår Dæmpegårdsletten, er den nu bortforpagtet til græsning med økologiske kreaturer. Langs indhegningerne er der trampestier og græsslæt, som brakpudses i henhold til fredningsbestemmelserne.

Naturfredning, aktuelt kort 2020. Kortet viser arealet med Dæmpegård, Kongedyssen og sletten. Kirkelte Landsby nord for gården er også fredet.

Dæmpegård i Tokkekøb Hegn. 1,5 km øst for Kongevejen.

Behov for tjenestebolig ophører

Anvendelse af Dæmpegårds bygninger har ændret sig fra skovridergård til bolig for skiftende skovløbere. I de seneste årtier har anneksbygningen tjent som opholdsrum for skovarbejdere, men kun indtil for to år siden. Statskovvæsnet har i mellemtiden skiftet navn til Naturstyrelsen, som er en styrelse under Miljø- og Fødevareministeriet. Nu står gården ubenyttet hen. Da Naturstyrelsen er omfattet af meget restriktive regler for salg eller udlejning, er der intet sket i et par år. Derfor har Naturstyrelsen i foråret 2020 ansøgt Allerød Kommune om nedrivningstilladelse for alle fem stråtekte, gulkalkede bindingsværksbygninger, velvidende at hele Dæmpegårdssletten med kulturværdier indgår i naturfredningen.

Bestyrelsen for Dæmpegårds Venner, klar til at arbejde. (foto: Marlene Hald)

Dæmpegård med stort lindetræ på gårdspladsen (Foto: Frederiksborg Amts Avis)

Folkelig mobilisering for at bevare

Det var simpelthen for meget, og for alle er det helt ubærligt at forestille sig Dæmpegård revet ned. Nordsjællands Museum, lokalhistorisk forening, politikere, naboer og engagerede borgere i miles afstand har reageret kraftigt. I september stiftede vi så Foreningen Dæmpegårds Venner, hvor jeg selv er blevet kasserer. Pressen har været med os, bevågenheden er stor, og i dag har vi allerede over 100 medlemmer.

Den 11. november fik vi overdraget nøglen fra Naturstyrelsen – dog kun til låns. Nu forestår en mængde jura med udmatrikulering, vejadgang m.m., og på kort sigt vinterklargøring. På længere sigt gælder det vision, projektbeskrivelse og fondsansøgninger.

Dæmpegårds Venner har mange visioner. Vi ser det først og fremmest som en bunden opgave, at vi skal bevare den smukke skovridergård. Men vi ønsker også en fremtidig anvendelse med sigte på kulturhistorie og natur, hvor offentligheden får adgang til Dæmpegård. Nu smøger vi ærmerne op.

Epilog.

Dæmpegård er ikke nogen slægtsgård. Men med sin oprindelse i perioden omkring bondereformene finder jeg den alligevel interessant for os, der vil "lære af fortiden", som der står skrevet i Slægtsgårdforeningens motto.

Niels Kirkegaard, 16. november 2020.

Mens Dæmpegård endnu var velplejet (foto: Naturstyrelsen)

Kilder:

Museum Nordsjælland
Cand.mag. Ulla Kjær, Nationalmuseet
Danmarks Naturfredningsforening
Naturstyrelsen
Lokalhistorisk Arkiv og Forening for Allerød Kommune, udgiver bladet "Nøglehullet".
Foreningen Dæmpegårds Venner

Refsnæsgård

Refsnæsgård ligger på den yderste spids af halvøen Røsnæs ved Kalundborg. Den har siden 1964 tilhørt staten. Gården bruges til naturskole og kaldes nu for Røsnæsgård. Røsnæs er et nyere navn for halvøen Refsnæs.

Færgegården

Refsnæsgård hørte tidligere under Kalundborg Slots Ladegård, (Kålund Kloster). Dengang hed den "Færgegården" og lå nede ved stranden, men endnu i begyndelsen af 1800-tallet var der kun opdyrket et meget beskedent areal af gårdens tilliggende.

Efter Kanonbådskrigen var Færgegården imidlertid i en så sørgelig forfatning, at den måtte rives ned.

Hestehavegård

I 1815 blev den flyttet til sin nuværende plads og fik navnet "Hestehavegård". Gårdens matrikel nummer er et levn fra den periode, da Refsnæsgård skal søges under Refsnæs Hestehave matr.nr. 1.

Hovedbygningen, stalde og laden blev opført i 1815-1816, og først ved en brand i 1950 ændredes avlslængerne og hovedbygningen fik tegltag.

Barner

I 1826 købte Christian von Barner, søn af godsejer Theodor Barner til Algstrup og Egemark, både Kalundborg Slots Ladegård og Hestehavegård. Han tog fat på opdyrkningen af Hestehavegård ved rydning af krat og sten.

Den nye ejer drev derefter gården med fåreavl. Han anskaffede en besætning af det finuldede spanske merinofår. I 1840 var besætningen på omkring 600 dyr.

På den tid ændredes gårdens navn til Refsnæsgård.

Lawaetz

I 1865 overtog Leopold Theodor von Barner Kalundborg Slots Ladegård med Refsnæsgård. Refsnæsgård solgte han året efter til forpagteren af Ladegården Otto Frederik Christian Lawaetz. Han var født i 1829 i Holsten, og kom til kongeriget med faderen, der drev forskellige jyske mejeriforpagtninger.

I 1858 kom Otto Lawaetz til Sjælland, hvor han først forpagtede Birkendegård og nogle år efter Kalundborg Ladegård. I 1866 købte Otto Lawaetz Refsnæsgård og i 1887 Kalundborg Slots Ladegård.

Otto Lawaetz lagde et stort arbejde i at højne smørproduktionen, både på sine egne gård og ved sin indsats i foreningslivet.

Som mejeribrugets forkæmper satte Lawaetz straks fåreholdet ud. Han indrettede mælkekælder under hele hovedbygningen, og i de 48 år han ejede Refsnæsgård, drev han den frem til en mønstergård.

For at få jorden i gødningskraft og god kultur benyttede han tang, som der var rigeligt af på den udstrakte kyststrækning. Dertil kom efterhånden gødning fra den store kvæg- og svinebesætning.

En del af den ringeste og mest bakkede jord blev tilplantet. Omkring 1900 var arealet til Refsnæsgård 310 tdr. land,

hvoraf 289 tdr. land var agerjord. Besætningen bestod af 77 køer, 42 stk. ungvæg og kalve, 4 tyre og 15 heste. Hertil kom Kalundborg Ladegård med 550 tdr. land og tilsvarende besætning.

Børnene

Godsejer Otto Lawaetz var gift to gange, og havde en stor børneflokk. Dertil kom en flok nevøer og niecer. Slægtsbogen fortæller: "I 1870-erne var Otto Lawaetz rejst til Jylland for at deltage i svigerindens begravelse. Hendes mand, Fritz Lawaetz, forpagter af Møltrup, var død 6 år tidligere. Efter begravelsen drøftede familien, hvad der skulle blive af de forældreløse børn. En tilbød at tage sig af ét barn og en af et anden. Men så sagde Otto Lawaetz: "Nej, de skal ikke skilles, det skal have et fælles hjem. Jeg tager dem alle!"

Da han kom tilbage til Refsnæsgård, stod hans hustru øverst på den høje trappe og modtog ham med udbredte arme. Følgende ordskifte fandt derefter sted:

Hun: Velkommen hjem, kære Otto, hvordan gik det?

Han: Jeg tog dem alle syv!

Hun: Tak kære Otto, at du viste mig den tillid."

Det fortælles også, at med de mange børn på Refsnæsgård, så måtte man have en stram husorden. For eksempel skulle der være tre børn ved en dør, før den måtte åbnes.

Carl Lawaetz

I 1907 solgte Otto Lawaetz Kalundborg Slots Ladegård til sønnen Carl Anton Nicolaj Lawaetz, som ændrede gårdens navn til Kålund Kloster. Samtidig forpagtede han Refsnæsgård, som han købte i 1914.

Carl Lawaetz var født på Refsnæsgård i 1868 og døde på Falkenstein i 1944. Han forpagtede Corselitze på Falster 1894-1906, Rudbjerggård tillige med Helgenæs på Sydland. Her lærte han værdien af sukkerroedyrkingen.

Han var fra 1900-07 forpagter af Kalundborg Slots ladegård, som han i 1907 købte af faderen. I årene 1900-14 var han forpagter af Refsnæsgård, som han derefter overtog.

Han var ejer af Løvegård ved Høng fra 1907 til 1921. I 1911 købte han hovedgården Falkenstein ved Slagelse, som nu er i fjerde generation af slægten.

Fra 1921 til 1935 besad han Fænø i Lillebælt.

Han ejede en kort tid herregården Billeshave ved Strib og den nærliggende Cathrinebjerg.

Under sin virksomhed på Lolland-Falster erhvervede Carl Lawaetz sig indgående kendskab til og interesse for sukkerroedyrking og sukkerfabrikation, og 1911 stiftede han sukkerfabrikken Vestsjælland, der senere fik navnet Gørlev Sukkerfabrik. Lawaetz var ikke blot en dygtig administrator af sine store landejendomme, men tog også temperamentsfuldt og i en djærv og ligefrem form del i landøkonomiske diskussioner, som forsvarer for det store landbrugs interesser, og til hævvelse af dets nationaløkonomiske betydning, bl.a. i et par småskrifter: "Det danske Landbrug set fra et stats- og landøkonomisk Synspunkt", og "Statshusmandsbevægelsen eller Kejserens nye Klæder. Begge udgivet i 1920. Dette debateme som i mellemkrigstiden syntes nærmest uudtømmeligt tog Lawaetz op med fornyet styrke i de kriseprægede 1930-ere. I en række artikler i Husmanden protesterede han på sin stands vegne mod den fortrinsstilling, det politiske system da indrømmede husmandsbruget i form af en småbrugervenlig ordning for den samlede svineproduktion. Det var for ham en klar bekræftelse af hans tese om, at oprettelse af husmandsbrug, og da især de statsstøttede, var en økonomisk naturstridig handling.

Staten

I 1942 afstod Carl Lawaetz Refsnæsgård til sine børn, med sønnen Hans Lawaetz som forpagter. Gården var da på 350 tdr. land, hvoraf 250 tdr. land var agerjord.

Familien Lawaetz besad Refsnæsgård frem til 1964, da staten købte gården for at sikre det helt unikke naturområde. Lawaetz-familien benytter dog fortsat Fiskerhuset, der ligger ved Fiskerhusskansen på sydsiden af Røsnæs Spidsen, til sommerhus.

JENS OG ANNA JENSENS FOND

Dansk Slægtsgårdsforening administrerer Jens og Anna Jensens Fond, der uddeler rejselegatertil unge, der vil uddanne sig i teoretisk eller praktisk landbrug i udlandet.

Legatportioner på 5.000 og 10.000 kr. uddeles til ansøgere, der for at komme i betragtning, er i udlandet mindst 6 eller 8 måneder.

Ansøgningsfrist er 1. maj

Ansøgning sendes til:

Carl Martin Christensen, Rugvænget 5, 5400 Bogense.

kate.cmc12@gmail.com

Andelsselskaber og deres fordele og egenskaber

*Af revisor
Hans-Torben Andersen,
Vester Strødam.*

Virkestrang har altid været menneskers drivkræfter, først for at leve og overleve, senere for at forbedre livsvilkårene. Landbrug og fiskeri, håndværk, industri og handel, import og eksport, transport og finansiering har hver for sig og tilsammen udviklet sig efterhånden, som opfindelserne har fundet forbedringer og lettelser.

Oprindeligt har hver haft sin egen virksomhed; nogle har været medhjælpere. Organisationsformer har skiftet og været meget forskellige. Overalt har man slået sig sammen i landsbyer, laug, foreninger og selskaber for sammen at kunne udrette mere, end den enkelte kunne magte. Laugsvæsenet indførtes i 1100-årene til beskyttelse af byernes håndværkere og deres salgspriser, svendenes uddannelser og produkternes kvalitet. Man begrænsede antallet af mestre i hver by for at sikre fornøden indkomst til hver især.

Dette lukkede og begrænsende system blev senere årsag til stagnation, og Den Franske Revolution samt de skotske og engelske liberale tænkere blev årsager til laugenes ophævelser i 1862 og indførelse af den fri næringsret i stedet.

Nationalbanken blev så sent som i 1818 oprettet efter Napoleonskrigenes omvæltninger og englændernes bombardementer og tyveri af den danske flåde, hvor Danmark efterfølgende gik bankerot. Statens bank havde monopol på udlån, og monopoler medfører i længden stagnation. Datidens finansiering med vekslers var meget tungt, og deres diskonteringer meget omstændelige. Derfor opstod behovet for smidigere finansiering meget betydeligt samtidigt med opfindelserne og industrialiseringens udvikling fra midten af 1800-årene.

En ny måde at finansiere virksomheder på blev opfindelsen af aktiesystemet. En virksomhed udsteder aktier, sælger dem på børsen og får likviditet til begyndelse og drift. Aktieejerne modtager en del af årets overskud i aktieudbytte, resten forbliver i selskaberne til styrkelse af likviditet og soliditet.

Er der gode forventninger til aktieselskaberne, stiger kursene, så aktieejerne ved salg af deres aktier får en fortjeneste, som de kan købe nye aktier for og dermed levere likviditet til nye virksomheder. Denne geniale idé stod især C.F. Tietgen for i den nyoprettede Privatbank.

Ejerskab og beslutningsret til aktieselskaberne bestod i ejerskab af aktier, således at den eller de personer med flest aktier havde den afgørende indflydelse. Aktiemajoriteten var afgørende for bestemmelsesretten. På aktieselskabernes årlige generalforsamlinger var det altså antallet af aktier ejet af den enkelte, der var afgørende for indflydelsen i selskabet. Kapitalindflydelse er aktieselskabernes indlysende styrke – ikke medlemsindflydelse.

Store selskaber og købmænd i byerne havde enhandelen med landbrugsvarer, hvilket begrænsede indtjeningen i landbruget og eksportmulighederne. Med inspiration fra nordengelske tænkere i slutningen af 1700-årene, om andelsselskaber som fælles indkøbs- og salgsvirksomheder for virksomheder og private, blev den første brugsforening oprettet i Danmark i 1866 og det første mejeri i 1882.

Mejerier, slagterier og grovvareforeninger blev herefter påbegyndte overalt i Danmark for at forbedre landmændenes vilkår og forbedre produkterne med renlighed og nye tekniske opfindelser. De bredte sig med imponerende hastighed, så mange har troet, at andelstanken var en dansk opfindelse. Brugser og senere frysehuse og vandværker blev også udbredte og landsdækkende i årene, der fulgte. Fiskeri, gartneri og pelsavl kom med på andelstanken.

Helsingørse Andelsfoderstof 21 sept 2020

Harløse Gl Mejeri 21 sept 2020

Ja, selv forsikringselskaber og realkredit, sparekasser og banker blev oprettede som andelsselskaber. Undervisningspligt og højskoletilbud medførte bedre oplysning og indsigt, som gjorde de nye tanker tillidsvækkende og acceptable.

For at begynde en andelsvirksomhed måtte de ligesom aktieselskaberne have en startkapital til oprettelse og den begyndende drift. Med tanken om at have andelsvirksomheder med medlemmerne som eneejere som alternativ til monopoler, blev interessen for indskud vakt. Samtidigt kunne lånekapital i begyndelsen begrænses.

Som medlemsejede virksomheder er overskuddet medlemmernes ejendom. Andelsselskaber beskattes ikke af overskuddet. De fordelte overskudsandele beskattes hos medlemmerne. Ved andelsvirksomhedernes fortsatte drift lader man noget af årets overskud indestå i foreningen til forøgelse af andelskapitalen og likviditeten, så landmændene må udskyde lidt af deres indtjening, og brugserne kan udbetale en del af overskuddet. I andelsselskaber er der ikke, som i aktieselskaber, aktieejere, der udtager fortjeneste fra selskabet.

De oprindelige handels-, produkt- og organisationsprincipper for andelsvirksomheder var: Markedspriserne som grundlag for andelsvirksomhedernes priser, kontant betaling, rene og uforfalskede varer, overskudsfordeling til medlemmerne efter omsætning, een stemme pr medlem uanset omsætning og åben adgang for nye medlemmer. Medlemskab og lige stemmeret for alle var grundidéen og andelsfællesskabernes styrke ved medlemmernes medansvarlighed.

En andelsvirksomhed kan således aldrig handles, som det sker med aktie- eller anpartsselskaber. Det kan aldrig med det fordelagtige medlemsejerskab gøres til genstand for inflations-, handels- eller aktiespekulation. Ejerskab og overskud, beskatning og gevinster tilhører alle medlemmerne i fællesskabet; dette er medlemmernes indlysende sikkerhed imod spekulation.

Der var altså overalt i begyndelsen tale om økonomiske ofre for de kommende medlemmer til at få de mange, mange danske andelsvirksomheder i gang i begyndelsen. Senere op imod vor tid er der ifølge den øvrige udvikling foretaget sammenslutninger i lands- og regionsdækkende andelsselskaber.

I nutiden er der andelsselskaber på seks kontinenter med ¼ af alt med fødevarer og forsikring; men ejerskabet er stadig medlemmernes, som derved har stemme- og beslutningsretten i selskaberne – stadig med een stemme pr medlem uanset omsætningen. Bæredygtigheden af andelsselskaber er bevist ved den verdensomspændende udbredelse og de fortsættende selskaber med demokratisk medlemsindflydelse. Nogle andelsselskaber er fortsat meget lokale som f. eks. vandværkerne.

Andelsvirksomhederne har således altid haft og har fortsat en unik ejerstruktur i form af ligeligt, demokratisk medlemseje med bestemmelsen om een stemme pr medlem uanset omsætning på de årlige generalforsamlinger. Alle medlemmer har lige stemmeret og indflydelse, hvilket altid kræver flertalsbeslutninger. Ingen enkeltperson eller mindretalsgruppe kan efter principperne nogensinde overtage beslutningsmajoriteten.

Landbrugets andelsselskaber har aftagepligt, som modsvarer af landmændenes leveringspligt. Andelsselskaber, som forsyner medlemmerne, har leveringspligt, som modsvarer af medlemmernes medlems- og aftagepligt, som f.eks. de lokale vandværker. Derfor er andelsselskaber med demokratisk ligeret for alle medlemmer bedst egnet organisationsform og økonomisk mest tiltalende virksomhedsstøtte.

En virksomhedsform for fremtiden, baseret på det frie markeds omkostninger og demokratisk medlemspligt og -ret, uden udtagning af fortjenester fra andelsvirksomhedens medlemmer, der i utallige brancher kunne fjerne meget ulighed og spekulation og udnyttelse i alle lande.

Alsønderup Vandværk 21 sept 2020

25-års jubilæum for arvingernes årlige træf på slægtsgården Garbolund i Annisse

Den nordsjællandske gård Garbolund i Annisse blev sat til salg i efteråret 1995 efter 150 år i samme slægts eje. Gården havde siden 1945 været drevet af fire søskende, og der var kun én af de fire søskende tilbage, nemlig Karl Larsen. Han havde ni søskendebørn, som skulle arve gården. Imidlertid ønskede ingen af de ni arvinger at overtage den. Det var ikke rart at skulle fortælle Karl, som var syg og flyttet på plejehjem, at gården skulle sælges.

Jette Haugaard kendte ikke sælgerne, men så salgsannoncen, kiggede og forelskede sig i den smukke gamle gård. Den firlængede gård er genopført efter en brand i 1859, og gården ser stadigvæk ud, som da den stod færdigbygget i 1861. Det er som at træde ind i en tidsломme at besøge gården.

Landbrugsloven var i 1995 netop blevet ændret, og det gav Jette Haugaard, som ikke havde nogen landmandsuddannelse, mulighed for at købe gården, som har godt og vel 22 hektar jord. I forbindelse med overtagelsen af gården traf hun de ni arvinger. Efter Karls død, besluttede arvingerne at afholde familietræf med frokost i Annisse Forsamlingshus i juni 1996. Da Jette Haugaard hørte det, invitere hun familien på et glas vin efter frokosten. Det blev indledningen til en tradition, hvor arvingerne og deres familie hvert år i juni mødtes til frokost og efterfølgende besøg på Garbolund.

Af de ni søskendebørn, som var gårdens arvinger, lever stadig fem. Familien havde glædet sig til i juni at kunne fejre 25-års jubilæet for det årlige træf på gården. Corona-

krisen kom desværre i vejen, – men søndag den 9. august var Garbolund igen rammen om arvingernes og familiens træf og frokost på slægtsgården sammen med dens nuværende ejere.

Hvert år igennem de seneste 25 år er der taget et gruppefoto af 'arving & ejertræffet', og det skete også i år.

Jette Haugaard bor stadig på gården, men i 2018 solgte hun 2/3 af gården til Rigmor & Bertel Baagøe, som bor i Ramløse Bakker tre kilometer nord for gården. Garbolund drives nu i et interessentskab, hvor de nye ejere er generationsskiftet, som skal sikre gårdens fremtidige drift. De unge gårdejere og deres børn var naturligvis også med til at fejre 25-års jubilæet.

Da gården blev solgt i 1995, havde den 1,3 ha. granskov, men skoven blev fældet, og i 2003 anlagde Jette Haugaard en vinmark med 950 vinstokke på bakken, hvor skoven havde været. Garbolund blev dermed en af landets første erhvervsvingårde. I dag har gården alt 9000 vinstokke, dels i Annisse i Nordsjælland dels i Vester Ulslev på Lolland. Vinstokkene er grundlaget for en specialproduktion af dansk naturvin.

Ved en landsbybevarende lokalplan blev gården i 2000 erklæret for bevaringsværdig. Det er dog ingen hæmsko for at de gamle driftsbygninger anvendes til vinproduktionen. Med støtte fra LAG Halsnæs – Gribskov er den gamle kostald blevet indrettet til nyt Natur- og Besøgsvineri, som Gribskøvs borgmester Anders Gerner Frost åbnede officielt i august i år.

Carl Martin Christensen 80 år

Juledag fylder Dansk Slægtsgårdsforenings tidligere landsformand Carl Martin Christensen, Bogense 80 år.

Carl Martin Christensen er født på Kåregård og som ældste søn var han udset til at overtage gården, hvor han ville blive ottende generation, og det skete i 1969. I 2015 har Kate og Carl Martin Christensen solgt Kåregård og er flyttet til Bogense.

Carl Martin Christensen engagement i Dansk Slægtsgårdsforening var arveligt. Hans fader, Chr. R. Christensen var landsformand for Slægtsgårdsforeningen fra 1958 til 1977. Tidligt kom Carl Martin Christensen med i bestyrelsen af den lokale kreds. I 1980 valgtes han til hovedbestyrelsen, var med i bladudvalget og blev i 1987 valgt til landsformand.

Det blev til 19 gode år for Slægtsgårdsforeningen, hvor Carl Martins engagement og samlende kraft skabte en forening i vækst, der resulterede med flere kredse.

I 2006 trak Carl Martin Christensen sig tilbage, men er stadig aktiv i Fynskredsens bestyrelse.

I mange år har Carl Martin Christensen været formand for Jens og Anna Jensens fond, hvortil han er udpeget af Slægtsgårdsforeningen, og det er hans fortjeneste, at fonden er blevet ændret fra at yde små lån til nyetablerede landmænd til at yde nyttige rejselegater til unge, der ville uddanne sig i udlandet.

Ved siden af slægtsgården og slægtsgårdsforeningen har Carl Martin Christensen haft en nedarvet interesse for politik. Det begyndte i Konservativ Ungdom. I 1974 gav det en plads i kommunalbestyrelse, og gennem de næste 37 år har han på skift været formand for skole- og kulturudvalget, teknisk udvalg og socialudvalget. Tilmed har han været viceborgmester.

Carl Martin Christensen var medlem af Folketinget i valgperioden 1984-1987.

Jagt har altid været en kær hobby, både den almindelige jagt på Kåregårds jorder, men også bukkejagt. Det blev til jagtrejser til bl. a. Skotland og Polen, men efterhånden samlede interessen sig om stovvildt, og det er blevet til flere jagtrejser til Sydafrika.

Trods den meget aktive dagligdag har Carl Martin Christensen også fundet tid til og glæde ved medlemskabet af Oddfellowlogen.

Efterhånden som Carl Martin Christensen indskrænkede sit offentlige virke, fik han tid til at engagere sig i sin egne historie, og det har konkret udmøntet sig i opgaven, som omviser i den historiske Glavendruplund med skibssætning og runestene.

Dansk Slægtsgårdsforening bringer her sin tak for indsatsen for foreningen og ønsker til lykke med fødselsdagen.

OGN

Steffen Juul 70 år

Medlem af hovedbestyrelsen siden 2007, Steffen Buch Juul, fylder den 29. december 2020 70 år. Juul har været formand for Vejle kredsen siden 2007.

Jeg har i forbindelse med planlægningen af årsmødet i Vejle Kredsen i år 2020 haft et ret tæt og konstruktivt samarbejde med Juul om hvad vi skulle se og høre om i år. Det skulle dreje sig om dansk Landbrug og de familier der arbejder på gårdene. Kort sagt vores kærmedlemmer. Desværre skulle det ikke gå sådan at vi kom til årsmøde i Vejle Kredsen, eftersom corona-epidemien kom i vejen. Hovedbestyrelsen besluttede i forståelse med Juul at aflyse årsmødet. Juul blev spurgt om han havde lyst til at gentage programmet i år 2021. Det var ikke tilfældet, men ærgerligt var det med alt det arbejde der var lagt i forberedelserne fra flere sider.

Juul beretter selv om sit virke. ”Jeg ejer Jægergård sammen med min hustru Hanne Daugaard. Vi overtog halvdelen i 1977 fra min far og mor, det var første gang der var skiftet uden en aftægtsydelse. Resten af gården overtog vi i 1982. Der var 60 malkekøer og 52 ha jord til gården. Jeg er tiende generation på gården og vi har papir på gården fra år 1708. Jægergården hørte dengang under Koldinghus (Ryttergods). Gården blev frikøbt til selveje på auktion i år 1765, men skødet blev først udstedt i januar 1767. Der har formodentlig været bebyggelse her på stedet længere tilbage, eftersom der er fundet ting på gården der er af ældre dato end år 1708. Vi satte malkekøerne ud i år 2000 og herefter tog vi arbejde udenfor landbruget. I år 2004 ombyggede vi den gamle kostald og indrettede den til hestebokse og byggede desuden en ridehal. Vi forpagter den flade agerjord ud og skrænterne bruger vi selv til heste og kødkvæg. Vi har avlet rideheste sammen med vores søn. I dag har vi kun rideheste opstaldede for andre ryttere, som jeg passer”.

Hjertelig Tillykke til Steffen Buch Juul. Jeg håber du får en god dag. Tak for dit engagement i Dansk Slægtsgårdsforening og især i Vejle Kredsen. Tak for din forekommende tilgang til opgaverne og den tillid du altid har vist mig, når vi skulle have tingene til at glide.

Landsformand Gunhild Olesen Møller

Årsmødet 2021

Dansk Slægtsgårdsforening afholder årsmøde med generalforsamling de 29. og 30. maj på Becks Hotel, Tarm.

Efter gammel sædvane tilbydes fortur om fredagen med udgangspunkt på Midtsjælland og opsamling på Fyn.

FRA DEN GAMLE AVIS

Kvælstofgødning

I avisen fra 1936 læses under overskriften: Kvælstofgødning til Runkelroer og Sukkerroer. Om Udbringningstiden for Kvælstofgødning udtalte Konsulent L. Rasmussen, København paa Det sjællandske Planteavlsmøde den 14. februar dette Aar, efter omtale af en række Forsøg med forskellige Udbringningstider for Chilesalpeter til bl. a. Runkelroer og Sukkerroer. Forsøg som praktisk taget gav samme virkning af tidlig og sen Udbringning følgende: "I Praxis vil man dog sikkert staa sig ved, som hidtil, at udbringe den største Del af Kvælstofgødningen omkring Saatid. Har Afgrøderne faaet for lidt Kvælstofgødning, eller de af en eller anden Grund er noget tilbage i Vækst, kan man i Henhold til de her nævnte Resultater paa et saa sent Tidspunkt som i Slutningen af Maj eller i Begyndelsen af Juni fremme Afgrødernes vækst ved Tilførsel af Kvælstofgødning og endda ogsaa opnaa fuld virkning af Gødningen. Det bør man huske, hvis Runkel- og Sukkerroemarkerne staa og "hiver i det". De lider næsten altid af Kvælstofmangel og det afhjælpes omgående ved Tilskud af Chilesalpeter, der jo, som bekendt, er Runkelroerne og Sukkerroernes Gødning.

Husspektakel

Sorø Amtstidende berettede 4. april 1945:
Slagelse: Et Fodermesterpar i Omegnen foranstaltede Onsdag Aften et saa kraftigt Slagsmaal, at Gaardens Ejer fandt sig foranlediget til at tilkalde baade Falck og læge Larsen, der kom til stede i Zonens Ambulance. Manden havde afsluttet Skærmydslerne med at sparke Konen ud i et Vandhul, men Paaskebadet havde ikke bekommet hende værre, end at hun efter Lægetilsyn var klar til at fejre Højtiden i Hjemmet. Manden kom med Falck ind til Vagtværnet, der løslod ham igen, da man jo har Lov til at banke sin Kone paa Privat Grund.

Efterlysning

Avertissement i Berlinske Tidende 1811:
Da min Hustru Mette Mortensdatter jydsk af Fødsel, har forladt mit Hus, og er aldeles rømt, saa anmodes den eller dem, der maatte antræffe bemeldte Mette Mortensdatter at anholde hende, og melde saadant til Forvalteren paa Falkenstein pr. Slagelse, da den Bortrømtes Mand, Husmand Bent Jacobsen paa Bjergby Mark, straks vil lade hende afhente mod alle Omkostningers Erstatning. Hun er smal af Lemmer, lidet rødledet i Ansigtet, har brune Øjne samt noget braktudet og af 47 Aars alderen.
Bjergby Mark, den 27. april 1811.
Bent Jacobsen,
Husmand.

NYT FRA KREDSENE

Kredsens arrangementer er interessante, og alle medlemmer er velkomne til at deltage i det, der har interesse. Hvis man vil vide mere om et arrangement, så tag kontakt med formanden for den arrangerende kreds, navn og telefonnummer findes side 2. Se i øvrigt foreningens hjemmeside.

Endnu ved vi ikke, hvornår vi får vores uindskrænkede, borgerlige og grundlovssikrede rettigheder tilbage. Vi ved ikke noget, så derfor meddeles her de aktiviteter fra kredsen, som der indbydes til. Da der kan forekomme ændringer af alle slags, opfordres medlemmerne til at orientere sig på Dansk Slægtsgårdsforenings hjemmeside, hvor kredsens aktiviteter vil være totalt opdaterede. Hjemmesiden findes ved at skrive: Dansk Slægtsgårdsforening og derefter gå ind under: mødekalender. Er man ikke på nettet, så ring til kredsformanden, hvis navn og telefonnummer står på side 2.

Bornholmskredsen

Tirsdag den 9. juni kl. 15.00 afholdtes udflugt og generalforsamling med spisning på Melstedgård.

Mikkel Back Jensen fortalte om Melstedgård, og den samhørighed man ønsker med Mad- og Kulturhuset, der er opført ved siden af.

Thomas Guldbæk fortalte om de gamle kulturplanter og æblesorter i haven. Derefter var der spisning af to stykker smørrebrød og en øl eller vand pr. person. Maden var sponsoreret af Bornholms Brand, og det takker vi mange gange for.

Efter spisningen blev der afholdt generalforsamling med formandens beretning om året, der gik.

Grundet et fald i medlemstallet på 134 medlemmer i 2019 har landsledelsen forhørt sig hos lokalafdelingerne om deres syn på Dansk Slægtsgårdsforening fremtid. Bestyrelsen for Bornholmskredsen foreslog nedlæggelse af foreningen, fordi tiden og udviklingen er imod os. Vi beklager det selvfølgelig. Det var godt, at foreningen i 1941 og 1944 blev oprettet i henholdsvis Sønderjylland og på Bornholm. Der er sket meget i dansk landbrug siden da.

I denne forbindelse foreslog bestyrelsen, at vi nedlægger Bornholmskredsen pr 31.12.2020. Der var ingen bemærkninger til forslaget, så Bornholmskredsen bliver nedlagt pr 31.12.2020.

Stor ros til Ole Nielsen for et rigtig godt medlemsblad. Man kan stadig modtage bladet ved at fortsat at være medlem.

Vi vil gerne takke medlemmerne af Bornholmskredsen for deres gode opbakning gennem alle årene. En stor tak til de tidligere bestyrelser for deres arbejde i foreningen.

Foreningsprotokollen afleverer vi på biblioteket, så den bliver bevaret for eftertiden.

Bestyrelsen

Himmerlandskredsen og Vendsysselkredsen

Kredsens fælles arrangement den 21. september på Kalumgård ved Brønderslev blev aflyst, da covidsituationen igen var blevet truende. Vi regner med at kunne indbyde til besøg på Kalumgård til maj.

Mads P. Christensen

Lolland – Falster kreds

Årets driftsbesøg gik i år til Kærstrup gods ved Holeby fredag den 4. september 2020.

Vi mødtes kl. 15 med medbragt kaffe, som vi indtog i parken. Ejeren Marie-Pierre Boel Andresen fortalte om Kærstrups historie, som går tilbage til 1200-tallet. Kærstrup er en af de ældste herregårde på Lolland og udspringer af en landsby af samme navn, som forsvandt i den tidlige middelalder. Adelslægten Gjøe var i besiddelse af Kærstrup indtil 1617. Da Henning Gjøe og Anne Skam var barnløse, var det enken efter Brockenhuus fra Egeskov, som overtog godset. I 1720 overgik det til kong Frederik IV, og godset blev en del af det Lollandske ryttergodt, som skulle forsørge hærens rytterregimenter. I 1725 blev Kærstrup solgt på auktion til Emerentia von Levetzau sammen med herregårdene Aalholm og Bremersvold. Grevskabet Christiansholm blev oprettet, hvor Bramsløkke, Egholm og Stenvængegård også hørte under. Rabenfamilien ejede Kærstrup til 1853, da den blev solgt til David Peter Friderichsen. Han var en energisk og dygtig godsejer, og Kærstrup blev et såkaldt mønsterbrug. Risgreve Lennart Sponneck, som var søn af Eva Friderichsen, var den sidste af den slægt.

I 1972 købte Esper Boel Kærstrup. Esper Boel var en meget aktiv forretningsmand. Han var mejerist og købte Lundby mejeri ved Nørre Alslev. Boel lavede Roquefortost, Rosenborg Blue Cheese og opbyggede speciale i grøn- og hvidskimmelost. Esper Boel døde i 1986, og hans enke drev godset videre til 2011, hvor Marie-Pierre Boel Andresen overtog Kærstrup. Hun er barnebarn af Esper og Olga Boel.

Ejeren fortalte om Kærstrups drift, som er ren planteavl. Hvede, byg, sukkerroer og raps. Der er ca. 400 ha. agerjord og 100 ha. skov til Kærstrup. Med nogle forpagtninger dyrkes der ca. 700 ha.

Da Esper Boel var på mange forretningsrejser bl.a. til Japan, blev han inspireret af deres haver og anlagde en japansk have, som stadig er intakt og kan besøges efter aftale.

Efter besøget kørte vi til Lolland-Falster Airport. Lufthavnen, som blev oprettet i 1965 af Rødby og Holeby kommuner, startede med en græsbane. I 1973 kom Nysted og Maribo kommuner med, og der blev anlagt en asfaltbane på 980x30 m. Det er den eneste asfaltbane på øerne udover Roskilde lufthavn. Lolland-Falster Svæveflyverklub har til huse her og ligeledes Faldskærmsklubben, som har mange aktive medlemmer, og der bliver holdt en del stævner her. Man forventer, at der bliver meget aktivitet under Femernbyggeriet.

Et af vores medlemmer har 1/3 andel af i en flyvemaskine. Han fortalte om de krav, der stilles ved flyvning.

Vi sluttede på E-4 en restaurant mellem Maribo og Rødby, hvor vi fik middag.

Vi var 50 deltagere i et fint efterårsvejr.

Hans Jørgen Hansen

Midtjysk kreds

Covid-19 hærger i vores samfund. Midtjysk kreds har i samråd med Søby, tidligere Søby Silo måttet aflyse mødet den 7. oktober. Aftalen er at vi kan vende tilbage til virksomheden og få aftalt en ny dato i år 2021. Jeg håber virkeligt at det bliver muligt til næste år igen at mødes uden at være nervøs for at pådrage sig en smitte.

Jeg vil sige tak til medlemmerne i Midtjysk Kreds og bestyrelsen. Vi havde lagt et årsprogram til rette og håbet at skulle se mange af jer medlemmer i 2020, men en virus kom i vejen. Jeg vil sige tak for i år og ønske jer en Glædelig Jul og et Godt Nytår.

Kredsformand Gunhild Olesen Møller

Sjælland Syd

Løvfaldstur på Lolland og Falster den 1. oktober blev aflyst foranlediget af Covid 19-situationen.

Jørgen Elholm

Sønderjylland

Coronakrisen er stadig det altoverskyggende emne. Nu er der mange nye tilfælde. Hidtil har vi her i Sønderjylland klaret krisen rimeligt. Nedlukningen har medført at vi må udsætte vores arrangementer. Vi havde planlagt et arrangement 12.5 ved Frihedsbroen der ligger ved Kongeåen. To lokale personer ville fortælle om deres oplevelser. Det måtte vi desværre udsætte til april/maj 2021. Hovedbestyrelsesmødet er også udsat til 2021. Vi planlægger, at årsmødet med Dansk Slægtsgårdsforening skal foregå i Sønderjylland i 2022. Vi regner med at det kommer til at foregå på vestegnen. Der er mange spændende emner at tage fat på. Nu til slut vil bestyrelsen og jeg ønske jer en glædelig jul og godt nytår. Jeg håber, vi ses i 2021.

Med venlig hilsen Paul Henrik Hansen

Vestsjællandskredsen

Generalforsamlingen afholdes på Landbrugsskolen i Høng tirsdag den. 2. marts 2021 kl. 14.00. Efter generalforsamlingen og kaffen fortæller Ole G. Nielsen om kong Frederik den Fjerdes kongelige skoler, de såkaldte Rytterskoler, som bærer årstallet 1721.

Vi havde en meget interessant dag i Kalundborg og på Røsnæs den 16. september, hvor 18 medlemmer var samlet. På Kalundborg Museum blev vi modtaget af middelalderarkæolog Martin Pavon. Han indledte med vise os "Korsriddertapet", et stort vævet tæppe udført af lokale damer. Tapetet fortæller historien om Kalundborg i middelalderen. Ved bymodellen i museets have hørte vi om byen, de to borge og kirken, før vi gik over i den femtårnede kirke og fik gennemgået bygningens symbolske indhold. Vi sluttede besøget i Kalundborg med en omvisning i et af de velbevarede huse fra middelalderen. Derefter kørte vi til Røsnæs Fyr, hvor eftermiddagskaffen venter os. Den lokale Cafe lukker tidligt, men der var sat kaffe og kager ferm. Så fortalte Mogens Anholm om Røsnæs med fyret, der slukkede i 2010, og hvorledes en lokalt engageret gruppe havde skabt en oplevelsesrig turistattraktion. Mogens Anholt har en gård på Røsnæs, har været engageret i landbrugets organisationer og en tid forpagtede han Refnæsgård (se side xx), hvor han have kvier på græs. Vi så udstillingen i fyret og fyrmesterboligen, og så var vi mætte af indtryk.

Karen Andersen

Kommende kredsaktiviteter

Her bringes oversigten over kredsens aktiviteter for de næste par måneder.
Udførlig indbydelse ses i afsnittet "Nyt fra Kredsene" og på foreningens hjemmeside.

Vestsjællandskredsen

2. marts 2021 kl. 14.00 generalforsamling med efterfølgende foredrag

*Med ønsket om en Glædelig Jul
og et Godt Nytår, samt tak for det gamle år*

Venlig hilsen

Forretningsudvalget:

Hans Jørgen Hansen

Gunhild Olesen Møller

Niels Ole Volhøj